

Gazete Söyleminde Kiplik ve İşlevleri

Lütfiye Oktar ve Ayşen Cem Değer
Ege Üniversitesi

Giriş

Her toplumun, insanlar, yetileri ve birbirleriyle etkileşim biçimlerini içeren yaşama ilişkin inanç dizgeleri vardır. Toplumsal düzeni ve gerçeğin kurgulanmasını hem açıklayan hem de meşrulaştıran bu inanç dizgeleri, yani ideolojiler din, siyaset, etik ve estetik değerler, kitle iletişim araçları gibi toplumsal kurumlarla aktarılırlar ve dil içinde ve dil aracılığıyla ifade edilirler. Dil düzleminde hem sözdizimsel hem de sözcüksel yapılar aslında tarafsızdır; ancak kullanım düzleminde onlara toplumsal ve semgesel anlamlar yüklenmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma gazete söyleminde fikir ve düşüncelerin kurgulanmasında dilsel yapının rolünü araştırmayı amaçlamaktadır. Çünkü gazete söyleminde -- aslında tüm kitle iletişim araçlarında -- bakış açısını oluşturmak ve sürdürmek için sistematik olarak belli dilsel düzenekler kullanılmaktadır. Dilbilimsel çözümler, sistematik olarak kullanılan sözdizimsel yapıların ve sözcükleştirme niteliklerini betimleme işlevini görmektedir. Bu çalışmada gazete söyleminin ideolojik özelliğini belirlemek amacıyla, hemen hemen tüm anlamların toplumsal olarak kurgulandığı, söylemin toplumsal bir ürün ve toplumsal bir pratik olduğu görüşünü benimseyen işlevsel-dizgeci dilbilim kuramının temel alındığı Eleştirel Söylem Çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır.

Veri Tabanı

Bu araştırmada, Türkiye'de sürekli aydınlık için bir dakika karanlık cümlerinin yapıldığı dönemde, Cumhuriyet, Demokrasi, Zaman, Akit ve Türkiye olmak üzere beş günlük gazetede, söz konusu eylemle ilgili köşe yazıları içinden, her gazete için tesadüfi örneklem yoluyla seçilen üçer metin, yani toplam 15 metin çözümlenmiştir.

Araştırma Yöntemi

Eleştirel söylem çözümlemesi, söylemi -- yazılı ve sözlü dil kullanımı -- toplumsal bir pratik olarak görmektedir. Söylemi toplumsal bir pratik olarak tanımlama, belli bir söylemsel olguyla onu oluşturan durumlar, kurumlar ve toplumsal yapılar arasında diyalektik bir ilişki olduğunu öngörmek anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle, söylem toplumsal kurgulayıcı olduğu kadar toplum tarafından da şekillendirilir. Bu anlamda söylem, toplumsal açıdan etkili bir araç olduğu için önemli güç ilişkilerinin yaratılmasına da yol açmaktadır. Bu nedenle, söylemsel pratiklerin önemli ideolojik etkileri söz konusu olabilmektedir. Eleştirel

söylem çözümlemesinin çıkış noktası, metin içine yerleştirilmiş bu ideolojik yapıları ortaya çıkarmaktır. Ancak, hem belli dilsel düzeneklerin sistematik biçimde kullanılmasıyla oluşturulan bu ideolojik yükleme, hem de bu yüklemenin temelini oluşturan güç ilişkileri çoğu zaman açık ve net değildir. Eleştirel söylem çözümlemesi, söylemin bu örtük yönlerini açığa çıkarma amacını taşımaktadır. Bunu yaparken de, sözdizimsel göstergelerin genellikle ideolojik olarak kurgulanmış toplumsal anlamlar olduğu görüşünden hareketle diğer söylem çözümlemesi yaklaşımlarından farklı olarak tümce dilbilgisine öncelikli bir rol yüklemektedir. Tümce dilbilgisinin üç boyutu dikkate alınmaktadır: geçişlilik, kiplik ve konu gelişimi. Bu üç boyut da sırasıyla dilin düşünsel, kişilerarasılık ve metinsel işlevlerine eşdeğerdir.

Değer (1998) ve Oktar (1998)'ın gazete söyleminde 'geçişlilik'in çözümlendiği çalışmalarının devamı niteliğindeki bu çalışmanın temel amacı, söylem düzeyinde dilin kişilerarasılık işlevini, yani kiplik kullanımlarını araştırmaktır. Daha açık bir ifadeyle, gazete söyleminde yer alan önermelerde kiplik aracılığıyla ifade edilen yakınlık (affinity) (Hodge ve Kress 1988:123) derecesini yansıtan örüntüleme biçimlerinin saptanması, dolayısıyla toplumsal ilişkilerin oluşturulmasında ve "gerçek"ın simgelenmesinde kiplik kullanımının rolünün belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çünkü kiplik, konuşucu / yazarların 'kendi'lerine, 'diğer'lerine ve işledikleri 'konu'ya ilişkin tutumlarını dile getirmek için başvurdukları önemli bir dilsel ulamdır (Fowler ve diğerleri 1979:200).

Genel anlamda Türkçede kiplik, kiplik belirteçleri ve kiplik yüklemeleri ya da eylem çekim ekleriyle dil kullanımına yansımaktadır (Taylan ve Özsoy, 1993). Ancak, eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımında dil kullanıcısının sözcesine yüklediği olasılık ve yetki derecesini ve sözünü ettiği konuya ilişkin tutumunu yansıtan dil kullanımları da kiplik adı altında incelenmektedir. Örneğin, Fairclough (1993) kipliğin öznal ya da nesnel olmasından, Hodge ve Kress (1993) de dizim yapısına ilişkin eylemsel ve ilişkisel iki modelden söz etmekte ve metinlerdeki zaman kullanımını da kiplik olarak ele almaktadır.

Biz bu çalışmada, veri tabanını oluşturan ve farklı ideolojileri temsil eden gazetelerin köşe yazılarında aydınlık eyleminin kendisinin, eyleme katılanlar ve eyleme katılmayanların nasıl konumlandırıldığını saptamak amacıyla eylemsel ve ilişkisel dizimlerin kullanımını; köşe yazarlarının eyleme, eyleme katılan ve katılmayanlara ilişkin tutum ve değerlendirmelerini yaparken Şeffaf mı yoksa örtük / bulanık bir söylem biçimini mi yeğlediklerini ortaya çıkarmak için kiplik yüklemeleri, kiplik belirteçleri ve zaman kullanımını; köşe yazarlarının aydınlık eyleminin kendisine, eyleme katılan ve katılmayanlara karşı kendilerini nasıl konumlandırdıklarını belirlemek için de öznal ve nesnel kiplik kullanımını çözümlemeye çalıştık.

Bulgular ve Tartışma

Hodge ve Kress, dilin ideolojik etkilerini ortaya çıkaran ulamlar çerçevesinde düzenlenmiş sistematik bir dil betimleme modeli oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu model, dünyanın simgelenmesinde dilin işlevinin ne olduğu temeline dayanmaktadır. Bu bağlamda, Hodge ve Kress dizim yapısına ilişkin iki modelden söz etmektedir: eylemsel ve ilişkisel. Eylemsel dizimler ya geçişli etken yapılar (*Polis göstericilere ateş açtı*) ya da geçişsiz etken yapılar (*Göstericiler öldü*) içinde yer alan katılmaları ve nesneleri olan süreçleri içermektedir. İlişkisel dizimler ise, süreç içermezler; iki varlık arasında ilişki kurarlar. Bu ilişki ya 'eşitlik' belirtir (*Hasan doktordur*) ya da 'niteleyici'dir (*Ayşe'nin babası yaşlıdır*) (1993:9).

Her iki dizim modeli de çok açık biçimde taraflı betimlemeler içerirler. Çözümlediğimiz köşe yazılarında ilişkisel dizimdeki tümceler yoğun olarak **Cumhuriyet** ve **Demokrasi** gazetelerinde yer almaktadır. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, ilişkisel dizimler genel olarak sınıflandırma ve yargılama eylemlerini simgelemektedirler. Bu da, güç ideolojisinin en tipik göstergesi olarak yorumlanabilir.

- (1) "Sürekli Aydınlık için Bir Dakika Karanlık" bu topraklarda tanık olunan en büyük kitlesel eylem.
Bu topraklarda tanık olunan en büyük ve katıksız yurttaş (sivil) eylemi.
Cumhuriyet, 23 Şubat 1997
- (2) Partisiz, merkez kararsız, şefsiz, lidersiz bir eylem bu.
Cumhuriyet, 24 Şubat 1997
- (3) Eşitlikçilerin eşitlikçi eylemi.
Cumhuriyet, 24 Şubat 1997
- (4) Demokratik vatandaş aktivitesi'nin gerçek bir örneği.
Cumhuriyet, 24 Şubat 1997
- (5) Bugünkü "Aydınlık için Bir Dakika Karanlık" eylemi içerik olarak daha politik bir eylem.
Demokrasi, 27 Şubat 1997
- (6) Siyasi kirlenmişliğe, Mafya-Polis-Aşiret çeteleşmesine, toplumun kirletilmesine karşı bir tutum.
Demokrasi, 27 Şubat 1997
- (7) Yapılan eylem oldukça barışçıl, mütevazı ve uyarıcı bir eylem.
Demokrasi, 27 Şubat 1997

Hodge ve Kress'e (1993) göre, niteleyici ilişkisel dizimin kullanımı çok daha fazla yargılayıcı olmaya yol açar. Bu da, yazarın desteklediği eylemin lehine yargılama ve değerlendirme yapabileceği anlamını taşımaktadır. Eylemi destekleyen **Cumhuriyet** ve **Demokrasi** gazeteleri yazarları etkin bir taraftar ya da yargıç olma konusunda toplumsal konuma sahip olduklarına inanmakta ve bunu da ilişkisel dizimdeki tümceleri yoğun biçimde kullanarak söylemlerine yansıtmaktadırlar.

Tarafllık, eylemsel dizimde "biz" ve "siz" karşıtlığıyla yansıtılmakta, "biz"e ilişkin değerlendirmeler genellikle bir olumlama ile sunulurken, "siz" olumsuzlanmakta ve "siz"in içinde bulunduğu onaylanmayan durum iyiden iyiye abartılmaktadır. Sözelimi, (2), (3) ve (4)'teki ilişkisel dizimleri destekleyen örnek (8), bir dayanışma ideolojisi oluşturmakta, dolayısıyla "biz" ve "siz" karşıtlığı vurgulanmaktadır. Bu karşıtlık, bir bakıma ayrımcılık, *orada* yer belirteci ve "siz" adllının göndergesi olan kişilere yönelik bir suçlama ve alayla pekiştirilmektedir.

- (8) Buradayız, varız, beraberiz...
Siz orada karışık hesapları aklayıp durun.
Siz orada karışık işlerin üstünü örtmeye çalışın.
Siz orada 'Nasıl etsek de bizimkini sıyırsak' deyin.
Siz orada kaçıp saklanın.
Siz orada pişkin pişkin gülün...

Cumhuriyet, 24 şubat 1997

Benzer bir "biz" ve "siz" karşıtlığı **Türkiye** gazetesinde de gözlemlenmektedir. Örnek (9)'da gazetenin ideolojisine koşut olarak bu kez eyleme katılanlar olumsuzlanmakta ve alay konusu olmaktadırlar. Eyleme katılmayan, 'yalnızca izleyen' kesim olan "biz"le ise, çalışan, sağduyulu bir gruba gönderimde bulunulmakta, bu grup bir anlamda yüceltilmektedir.

- (9) Aldırmayın bizlere.
Çalın oynayın, sipsiler, gırnatalar eşliğinde bir güzel rahatlayın...
Demek kırk yılda ancak buralara gelebildiniz...
Bırakın bu ülke için başkaları didinsin.
Sizler oynayın.
...Biz mi? Bizler iyi seyirciyizdir...

Türkiye, 23 şubat 1997

Böylece, "biz" ve "onlar"ın, yani "siz"in, karşılaştırılmasında "onlar", yani "siz", iki söylem açasından da 'eylemin nedeni' olarak kavramsallaştırıldığı düşünöldüğünde, ayrıntılı ve yoğun bir "onlar", yani "siz" değerlendirmesi, bir yandan "biz"i meşrulaştırırken, bir yandan da eylemin nedeni olan güçlere karşı ideolojik söylemin oluşturulmasını sağlamaktadır (Göregenli, 1998). Örnek (8) ve (9)'da gözlemlenen diğer ortak bir özellik de, yazarların "biz" ve "siz" karşıtlığını vurgularken "siz"e yönelik tümcelerde buyrum kipini yeğlemeleridir. Edimsöz değeri olarak alay, küçümseme ve suçlama içeren bu tümcelerin buyrum kipiyle sunulması yazarın kendisinin de içinde bulunduğu "biz"e ilişkin bir yetkiyi ve gücü örtük bir biçimde sergilemeyi amaçlaması şeklinde düşünölebilir. Çünkü buyrum tümceleri, dil kullanıcısının kendi adına emir verme gücüne sahip olduğunu ima etmektedir (Hodge ve Kress 1993:123).

Halliday, işlevsel-dizgeci yaklaşımda zamanın da kiplik gösteren bir dil özelliği olduğunu vurgulamaktadır (1985:85-89). Örneğin, *Güneş doğudan doğar* tümcesinde geniş zaman eki -(D)r ve *Dünya yuvarlaktır* tümcesinde -Dİr eki ulamsal kipliğin bir göstergesidir. Geniş zaman, önermenin doğruluğu konusunda dil kullanıcısının ulamsal taahhütünü belirtmektedir. -Dİr eki ise, tümcedeki önermenin geçerliliğini, sürekliliğini, kesinlik ve doğruluğunu vurgulamak amacıyla kullanılır (Sansa 1984:146). Bir metinde, geniş zaman ya da -Dİr ekinin ulamsal kiplik belirticisi olarak kullanım sıklığının yüksek olması, şeffaf, yoruma gerek olmayan, herkes için aynı anlamı taşıyan bir bakış açısını yansıtmaktadır. **Cumhuriyet** ve **Demokrasi**'de yer alan örnek (10), (11), (12) ve (13)'teki tümceler, bu gazetelerin aydınlık eyleminden ve başat güçten söz ederken yalnızca kendilerine özgü bir bakış açısını yansıtıyormuş gibi değil de, genel geçer bir gerçekten söz ediyormuş izlenimini veren bir söylem biçimini yeğlediklerini göstermektedir. Bu kurgu, seslenilen hedef kitle açısından dayanışmayı ve güçlülük, yaygınlık algısını yükseltmektedir (Göregenli, 1998).

(10) Genç Çatlılar...bu eylemin kendilerinc,...kendilerini var eden...devlet anlayışına yöneldiğini fark ettiler.

Cumhuriyet, 23 Şubat 1997

(11) "Şeriata karşı yürüyecek" gönlü, şeriata "inanç" yerine "irtica" diyecek yüreği olmayan kara-aydın (!) ile, "Şeriat İslamdır" "Türkiye'nin yüzde 99'u Müslümandır. Öyleyse Türkiye'de şeriat vardır" akhevvelliği (!) ile halkı bölmeyi amaçlamış karayobazın farkı yoktur !

Cumhuriyet, 23 Şubat 1997

(12) Hacıdan bacıdan, karanlık geceden, bir de ince sesli erkekten hayır gelmez.

Cumhuriyet, 23 Aralık 1997

(13) Adalet Bakanlığı'nın tepkisi provakatif. Alevi-Sünni gerginliği yaratmaya yönelik yaklaşımı, "mum söndü oynuyorlar" diyerek, onlarca yıldır Alevi-Sünni çatışmasını politik malzeme olarak kullanan din bezirganlarının içlerinde sakladıkları kinlerini açık etmesidir. Dün olduğu gibi Sivas, Maraş, Çorum ve Erzincan'da yaşanan vahşet noktasındaki Alevi-Sünni çatışmasını gündemde tutma çabasıdır... Sonrasında geri adım atmaları toplumun tepkisinden dolaydır.

Demokrasi, 27 Şubat 1997

Fairclough (1993) kipliğin, öznel ya da nesnel olabileceğini ifade etmektedir. Öznel kiplikte kişisel seçim önermesel düzlemde açıkça belirtilir: *Sanırım bu akıllıca bir davranış; Bu davranışın akıllıca olduğunu düşünüyorum; Umarım bu akıllıca bir davranıştır* gibi. 'Sanırım', 'düşünüyorum', 'umarım' gibi dil birimleri bildirim tümcelerine bir başka edimsöz değeri katmakta (Kocaman 1988:466), diğer bir deyişle dil kullanıcısının önermeyle kendi yakınlık derecesi

açıkça ifade edilmektedir. Nesnel kiplikte ise, kişisel seçim örtük bir biçimde dile getirilmektedir: *Bu akıllıca bir davranış olabilir*; Bu belki akıllıca bir davranıştır gibi. Nesnel kiplik modelinde, kimin bakış açısının sunulduğu belirgin değildir. Örneğin, dil kullanıcısı evrensel nitelikli kendi bakış açısını mı yansıtıyor yoksa başka bir kişinin ya da grubun bakış açısının yansıtılmasına aracılık mı ediyor belli değildir. Bu anlamda, nesnel kipliğin kullanılması bir çeşit güç kullanma göstergesi olarak düşünülebilir (Fairclough 1993:158).

Çözümlediğimiz köşe yazılarında öznel kiplik kullanımının **Zaman** ve **Akit** gazetelerinde yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz.

(14) ..."sürekli aydınlık için bir dakika karanlık" eylemine kuşku ile bakıyorum...

... Bu mum yakma eylemine şüpheyle bakışımın sebeplerinden önemli olanı böyle olayların patlak vermesinden duyduğum endişeydi.

Zaman, 20 Şubat 1997

(15) "Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık" eylemine katılmadım, çünkü kullanılmış olmaktan ciddi bir biçimde endişe ettim... Katılmadım, çünkü bu protesto eylemi toplumun bütün kesimlerini içine alan bir mutabakatın sonucu değildi... Katılmadım, çünkü... Katılmadım, çünkü...

Zaman, 21 Şubat 1997

(16) Ben şahsen mantığını bulamadığım bu eylemi kabullenmememe ve içinde yer almamama rağmen, sürdürülmesine karşı çıkmıyor ve devamından hoşlanıyorum. Lakin, kirlenmenin baş sorumlusu elemanlarının, ... eylemin içersinde ellerinde yamık ya da sönük mumlarla ekranda poz vermelerini öğütürerek seyrediyorum.

Akit, 24 Şubat 1997

Zaman ve **Akit**, bir yandan ideolojileri gereği aydınlık eylemini destekleyenlere karşı olduklarını açık bir biçimde öznel kiplik kullanımıyla sergilemekte, öte yandan, 'demokrasinin gereği' olarak algılanan eylemin tümüyle karşısında olmayı da göze alamamakta, dolayısıyla kiplik yüklemeleri ve kiplik belirteçlerinden yararlanarak eyleme ve eylemi destekleyenlere ilişkin tutumlarını örtüklemektedirler.

(17) ...eylemi başlatanlar, ... Türkiye'nin bu günlere gelişinde ve getirilişinde birinci derecede sorumlulukları bulunan siyasetçiler... Belki de Refah camiasından bazı kişileri eyleme karşı olumsuz tavır almaya zorlayan da bu.

Akit, 24 Şubat 1997

(18) Işık söndürme eylemi halktan gelmedi. Belki geldi de, siyasetçiler... bu eylemi çalarak onu sahiplendiler.

Akit, 24 Şubat 1997

- (19) Toplum olarak olduğu gibi birey olarak da bir takım tehlikeler söz konusu olabilir.

Akit, 24 Şubat 1997

- (20) ... Endişem şu, bazı karanlık çevrelerin aydınlık adına karanlığı suistimal etme arzuları olabilir.

Zaman, 20 Şubat 1997

(17). ve (18). örneklerde yazar, kurguladığı tümcelerdeki önermeye olan kişisel inancını açık olarak belirtmemekte, *belki* kiplik belirteciyle örtük bir söylem biçimini yeğlemektedir. Bunlara koşut olarak, örnek (19) ve (20)'deki tümcelerde görülen -Ebil kiplik yüklemi, hem 'bilgilendirici' bir sav olarak "... bir takım tehlikeler söz konusudur", hem de bağlama daha uygun görünen 'yetkili' bir sav olarak "bir takım tehlikelerin ortaya çıkması muhtemeldir" şeklinde aydınlık eyleminin 'olası' sonuçlarına işaret eden bir düzenek olarak yorumlanabilir.

Hodge ve Kress, kiplik belirtecilerinin bilgi ya da güce ilişkin savların dile getirilmesinde ikilemlere yol açtığını ve bu ikilemlerin dil kullanıcısı açısından, anlam alışverişinde işlevsel olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü dil kullanıcısı sözcüsünü eleştiriden korumak için kiplik belirtecilerini kullanabilmektedir. İkilemler, bilgilendirme savlarını kipleştirerek dil kullanıcısının güç statüsünü zayıflatmakta; dolayısıyla dil kullanıcısı tersine bir etki yaratabilmektedir (1993:127,125). Örnek (19) ve (20)'de yazar, "... tehlikeler söz konusudur" ya da "... arzuları vardır" gibi önermenin kesinliğinin ve doğruluğunun arkasında duran ve bu konuda kendisini yetkili konumda gösteren bir söylem biçimi yerine, kiplik yüklemi kullanmayı yeğleyerek bu sonuçtan söz etmeyi uygun görmektedir. Böylece yazar, kiplik yüklemine ikilemlere yol açan özelliği aracılığıyla sözcüsünün gücünü ya da dayatmasını saklayabilmekte ve aslında aydınlık eylemine ve eyleme katılanlara karşı olduğunu, yani gerçek hedefini örtükleştirerek, sanki eyleme ve katılanlara karşı değilmiş gibi tersine bir etki yaratabilmektedir. İşte, bu ikilem ve belirsizlikler işlevseldir. Dil bilgilendirme kadar aldatma işlevi de gördüğü için dilbilgisinin her bileşeni, dil kullanıcısının gerektiğinde farklılıkları göz ardı edebilmesini, gerektiğinde de söz konusu farklılıkları önceleyip açık ve kesin bir biçimde sergileyebilmesini sağlayan çok çeşitli seçenekler içermektedir.

Sonuç

Farklı ideolojileri temsil eden gazetelerin "Sürekli Aydınlık için Bir Dakika Karanlık" eylemine ilişkin köşe yazılarında kiplik kullanımını çözümlemeyi amaçladığımız bu çalışmada, **Cumhuriyet** ve **Demokrasi**'de yer alan köşe yazılarında aydınlık eylemini olumlu ve eyleme katılanların haklılığını vurgulamak amacıyla yoğun bir biçimde ilişkisel dizimlerin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Güç ideolojisinin en tipik göstergesi olan ilişkisel dizimlerin

kullanım sıklığıının yüksek olması, aydınlık eylemini ve eyleme katılanları sınıflandırma va yargılama sürecinin yoğunluğunu yansıtmaktadır. Böylece söz konusu köşe yazarları, eylemin ve eyleme katılanların lehine yargılama ve değerlendirmelerini açık bir biçimde yapmaktadırlar. İlişkisel dizimlere **Zaman**, **Akit** ve **Türkiye**'de yer alan köşe yazılarında anlamlı sayılabilecek ölçüde rastlanmamıştır. Buna karşın, dayanışma ideolojisinin tipik bir göstergesi olan eylemsel dizimlerin, eyleme katılanlar ve katılmayanlar, yani "biz" ve "siz" karşıtlığının sunulmasında, veri tabanını oluşturan tüm gazetelerdeki köşe yazılarında yoğun olarak kullanıldığı saptanmıştır. "Biz"- "siz" karşıtlığının kurgulanmasında yine tüm köşe yazarları, ilginç bir biçimde aynı kiplik örüntülerini kullanmaktadırlar. Kendilerini de bir parçası olarak gördükleri "biz"e bütünüyle olumlu yüklemeler yaparken, karşı taraf, yani "siz" olumsuzlanmakta, küçümsenmekte, dahası açıkça "siz"le alay edilmektedir. Bu da, güç ve yetkiyi simgeleyen eylemsel dizimdeki buyrum tümceleriyle gerçekleştirilmektedir. Farklı ideolojilere sahip bu yazarların, biz ve siz adlarına farklı göndergeler verseler de, benzer kiplik örüntülerini kullanmaları bu yöntemin evrenselliğinin bir göstergesi olarak algılanabilir.

Köşe yazarlarının aydınlık eylemine yönelik tutumlarını belirtirken kullandıkları kiplik örüntüleri anlamlı farklılıklar sergilemektedir. **Cumhuriyet** ve **Demokrasi** yazarları eylemden ve eylemi destekleyenlerden söz ederken kesinlik ve doğruluk belirten geniş zaman ve -Dir ekini sıklıkla kullanmakta; sağ basının yazarlarının söylemlerinde ise, bu yapılar pek görülmemektedir. Böylece **Cumhuriyet** ve **Demokrasi**'nin köşe yazarları, aydınlık eylemine ve eyleme katılanlara yönelik olumlu, eyleme karşı olanlara yönelik olumsuz tutumlarını kesinlik gösteren kiplik belirticileri aracılığıyla açıkça ortaya koymaktadırlar. Buna karşın, **Zaman**, **Akit** ve **Türkiye**'nin köşe yazarları eyleme ve eyleme katılanlara yönelik tutumlarını, **Cumhuriyet** ve **Demokrasi**'nin köşe yazarlarının söylemlerinde hiç rastlanmayan, öznel kiplik kullanımıyla yansıtmaktadırlar. Ancak **Zaman**, **Akit** ve **Türkiye**'nin köşe yazarları, bir yandan öznel kiplik kullanımıyla eyleme yönelik olumsuz tutumlarını açıkça ifade etmekte; öte yandan da sistematik bir biçimde ikilemlere yol açabilen kiplik yüklemelerini kullanarak, bir anlamda nesnel kiplik kullanımıyla eyleme ve Refah Partisine yönelik söylemlerinde örtük olmayı yeğleyen bir tutum sergilemektedirler. **Cumhuriyet** ve **Demokrasi**'de köşe yazılarında öznel kiplik kullanımına hiç rastlanmaması, bunun yerine nesnel kipliğin yeğlenmesi yazarların sözcelerini eleştiriden korumak, dolayısıyla da örtük olmaya çalışmaktan çok, söz konusu köşe yazarlarının eyleme katılanlarla, yani çoğunlukla, yani halkla kendilerini özdeşleştirmeleri ve kendilerini halkın sesi olarak konumlandirmaları, böylece dayanışma, güçlülük ve yaygınlık duygusunu arttırmak ve eylemi olumlamak çabası biçiminde yorumlanabilir.

Sonuç olarak bu çalışma, 'kiplik'in dil kullanıcılarının 'kendi'lerine, 'diğer'lerine ve değindikleri 'konu'ya ilişkin tutumlarını çözümlemede önemli bir dilsel ulam olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu çalışma, gazetelerin ideolojik söylemleriyle gerçeğin kurgulanmasında ve toplumsal öznelerin konumlandırılması ve şekillendirilmesinde kendi ideolojilerine uygun farklı simgeler ve ulamlar kullanarak toplumsal denetimi ellerinde tutma, dolayısıyla bir güç ve hegemonya ögesi olma çabası taşıdıklarını da yansıtmaktadır.

Kaynakça

- Değer, C. A. (1998). Gazetelerdeki köşe yazılarında geçişlilik ve sözcük özellikleri. Sözlü Bildiri. *XII. Dilbilim Kurultayı, 14-16 Mayıs 1998*. Mersin Üniversitesi.
- Fairclough, N. (1993). *Discourse and social change*. Cambridge:Polity Press.
- Fowler, R., Hodge, R., Kress, G. & Trew, T. (1979). *Language and control*. London:Routledge&Kegan Paul.
- Göregenli, M. (1998). Bir protesto eylemine ilişkin gazete söyleminin sosyal psikolojik yaklaşımla çözümlenmesi. Sözlü Bildiri. *XII. Dilbilim Kurultayı, 14-16 Mayıs 1998*. Mersin Üniversitesi.
- Halliday, M.A.K. (1985). *Introduction to functional grammar*. London:Edward Arnold.
- Hodge, R. & Kress, G. (1988). *Social semiotics*. Cambridge:Polity Press.
- Hodge, R. & Kress, G. (1993). *Language as ideology* (2.baskı). London:Routledge.
- Kocaman, A. (1988). Modality in the Turkish discourse. *Studies on Turkish Linguistics*. S.Koç (ed.) 463-469. Ankara: ODTÜ Basımevi.
- Oktar, L. (1998). Gazete söyleminde ideolojik yapılar. Sözlü Bildiri. *XII. Dilbilim Kurultayı 14-16 Mayıs 1998*. Mersin Üniversitesi.
- Sansa, T. S. (1984). DİR in modern Turkish. *Proceedings of the Turkish linguistics Conference*. A. Aksu-E. Erguvanlı-Taylan (eds) 145-159. İstanbul:Boğaziçi University Publications.
- Taylan, E. E. ve Özsoy, S. (1993). Türkçe'de bazı kip biçimlerinin öğretimi üzerine. *VII. Dilbilim Kurultayı bildirileri* K. İmer ve E. Uzun (y.h.) 1-9. Ankara:Ankara Üniversitesi Basımevi.